

za slušné znají, to aby stvrдили a zapsati dali; a také jestliže by co mezi stranami docela a srozumitedlně vykonáno nebylo, aby v tom dalšího vyznání a výpovědi spravedlivé, od vrchního hejtmana a soudu zemského očekávali. A což by tak předkem mezi pány a poddanými ujednáno (sic) a potomně od vrchního hejtmana a soudu zemského přijato a potvrzeno bylo, při tom aby na budoucí časy zůstalo, a v tom času tak dlouho, pokudž by ta věc mezi pánem a poddaným k nějakému odporu a potom k spravedlivému rozeznání a skončení nepřišla, tehdy aby to při tomto výš psaném nařízení zůstaveno bylo, a tím se každý spravoval, a nad tím aby se od hejtmana vrchního skutečně ruka držela, beze všech a všelijakých překážek.

Protož my vejš psaný císař Ferdinand jakožto král český a nejvyšší kníže slezské, poroučíme všem obyvatelům a poddaným našim ze všech stavů v často psaných knížetství našich Oppolského a Ratibořského a krajův k nim příslušejících, věrným našim milým, i tolikéž lidu sedlskému robotnému obojího pohlaví, abyste se při tom při všem, což se svrchu píše, tak poslušně zachovali a žádný toho buď na všem nebo na díle nevykrucovali, pod jistým a skutečným trestáním našim, jináč nikoli nečiníc. Všakž při tom sobě znamenitě vyminujem, když bychom my neb dědicové naši a budoucí potomci naši knížata slezská, co v tomto nařízení ujíti, přičiniti, na díle neb na všem zjinačiti, podle příležitosti času ráčili, že sobě toho každé chvíle moc pozůstavujem.

Tomu na svědomí pečet naší císařskou k tomuto listu a nařízení jsme přitisknouti rozkázali. Dán na hradě našem pražském v outery po Květné neděli (24. břez.), léta božího tisícého pětistého šedesátého druhého, a království našich římského XXXII. a jiných XXXVI.

Ferdinand.

L. S.

Joachim de Nova domo,
S. R. Boemiae cancellarius.

ZPRÁVY.

Dr. JOSEF KALOUSEK

zemřel dne 22. listopadu 1915.

Úmrtím dv. rady prof. Dra Josefa Kalouska postížena byla těžce nejen věda české historie, nýbrž i českého práva. Zesnulý nebyl sice povoláním právník, ale pro právní historii měl takové porozumění a takový zájem, že zabýval se i studiem právněhistorickým, a to s výsledkem přímo skvělým. Je to jistě zjev pozoruhodný, že nejlepší dosud dílo o českém státním právě nenapsal právník, nýbrž historik Kalousek. Neméně zasluhuje pozornosti, že prof. Kalousek prvý nám právníkům vyložil podstatu staročeského

práva dědického k svobodným statkům. A byl to zase on, který pojal myšlenku sepsati podrobné dějiny českého selského stavu, myšlenku, k jejímuž provedení jsou povoláni především historikové práva. Úkolu posléze uvedeného sice nevykonal, ale práce, kterou podnikl, nezůstala bezvýslednou. Sebral aspoň a uveřejnil obrovský materiál k dějinám selského stavu v zemích českých, jímž vyplnil pět objemných svazků Archivu Českého. Edice tato neobsahuje ovšem všech pramenů nezbytných k sepsání dějin českého stavu selského, ale právě to, co zesnulým bylo sebráno, má pro příštího pokračovatele Kalouskova význam největší. Nesmí se přehlížeti, že v „Řádech selských a instrukcích hospodářských“ je sebrán materiál namnoze drobný, na nejrůznějších místech rozptýlený a také nejrůznějších otázek dějin selského stavu se týkající. Jednotlivá čísla o sobě nemají někdy takové důležitosti, aby jich vynecháním nebo přehlédnutím celkový obraz trpěl, ale ve své spojitosti a početnosti mohou znamenati pro badatele mnohem více než některý akt objemnější, pocházející z doby pozdější a snadněji také přístupný. Nic nevádí na př., že edice Kalouskova nemohla zahrnouti v sobě urbáře nebo materiál bývalé české komory, pokud se arci týká jen korunních a komorních statků českých. Materiál takový je znám, namnoze soustředěn a také lehce přístupný, tak že ten, komu připadne někdy provedení původní Kalouskovy myšlenky, může bez velké ztráty času sebrati ještě prameny v „Řádech selských a instrukcích hospodářských“ neuveřejněné. Vzhledem k tomu tedy, že prof. Kalousek pracně sebral, co nebylo všeobecně známo a co bylo mimo to i značně rozptýleno, možno bez rozpaků říci, že příští historik selského stavu v zemích českých, ať už to bude kdokoliv, najde již více než půl práce hotové. Neboť to je jisto, že zpracování pramenů Kalouskem již uveřejněných i pramenů tiskem nevydaných nebude vyžadovati nějakých tří desetiletí, jakého času přibližně zvěčnělý potřeboval, aby nashromáždil a vytiskl bohatý svůj materiál. Lze totiž důvodně míti za to, že zesnulý započal s přípravami k sepsání dějin českého stavu selského brzo po r. 1880, kdy uveřejnil v ČČM. rozpravu „O zřízení a původu obce velikoruské“. Studie tato úzce souvisela s úkolem, jež badatel chtěl provést, a byla vlastně již známkou, že jej započal. Nic nás nesmí mýlit, že první svazek „Řádů selských a instrukcí hospodářských“ Kalousek vydal teprve r. 1905 (AČ. XXII.). Učinil to teprve, když vzhledem k pokročilému věku seznal, že úkolu podniknutého, totiž sepsání obsáhlých dějin selského stavu v zemích českých, již neprovede, a proto se odhodlal vydati aspoň sebrané prameny. Že materiál měl už dávno pohotově, vidět nejlépe z rychlého vycházení svazků následujících. Byl vydán svazek II. již r. 1906 (AČ. XXIII.), sv. III. r. 1908 (AČ. XXIV.), sv. IV. r. 1910 (AČ. XXV.) sv. V. r. 1913 (AČ. XXIX.). I když tedy Kalousek vlastních dějin českého stavu selského nenapsal, položil k jich sepsání základ tak pevný, že pokračovateli jeho zbude jen málo více než materiál všestranně a neúporně sebraný zpracovati. Nemá tím úkol příštího historika selského stavu býti zlehčován, ale chceme jen dáti průchod pravdě, že zásluh zesnulého o provedení toho úkolu nelze ani dost dobře oceniti. Škoda, že se zvěčnělému nepodařilo vydati ještě poslední svazek svého díla, který měl vyjít ve

XXXI. sv. AČ. Doufejme však, že materiál byl jím aspoň tak dalece k tisku připraven, aby v brzku mohl býti uveřejněn.

V souvislosti s „Řády selskými a instrukcemi hospodářskými“, o nichž v tomto časopise opětovně bylo referováno (VI. 412—414, VII. 339—342, IX. 308—309), jsou některé jiné edice Kalouskovy, zejména „Listiny a zápisy bělské o věcech městských a sedlských z let 1345—1705“ (Rozpr. Kr. Č. Sp. N., 1889).

Z vědeckých spisů zesnulého stojí na prvním místě „České státní právo“. Je zajímavé, že o tomto tematě psali současně dva učenci stejného věku a ze stejného kraje, rychnovský rodák Dr. Hugo Toman a Dr. Josef Kalousek z blízkého Vamberka. Oba narodili se r. 1838, oba teprve oklikami dostali se k vlastnímu svému povolání. Oba také současně jali se psáti o českém státním právu r. 1870 a 1871. Byla to známá rozvířená doba po zahájení ústavnosti v zemích nynějšího rakousko-uherského mocnářství, zejména po r. 1867. Praktická potřeba vyžadovala tehdy sepsání díla, jež by vylíčilo historické základy české ústavnosti. Hugo Toman uveřejnil tedy — na podnět prý Palackého a Riegra — spis Schicksale des böhmischen Staatsrechtes in den Jahren 1620 bis 1627 (1780). Téhož roku vyšel menší spis Kalouskův Einige Grundlagen des böhmischen Staatsrechtes. Oba spisovatelé pracovali pak zase současně v r. 1871 o novém díle z oboru českého státního práva. Předmluvy jsou sice datovány u obou knih v září r. 1871, dílo Kalouskovo „České státní právo“ vyšlo však již 1. 1871, spis Tomanův „Das böhmische Staatsrecht und die Entwicklung der österreichischen Reichsidee vom J. 1527 bis 1848“ však teprve r. 1872. Oba spisy přinášely velmi mnoho nového o dějinách české ústavnosti, a proto oba byly přijaty tehdejší českou veřejností, v níž politické otázky docházely značné resonance, s velikou radostí. Dílu Kalouskovu náležela však nesporná přednost. Nejen že pojednávalo o českém státním právu v celém jeho vývoji, kdežto kniha Tomanova líčí skoro jen právo pobělohorské, ve spise Kalouskově jasně bylo vidět, jak obrovský materiál je v něm zpracován, a to duchem jasně vědecky myslícím a hluboce logickým, srovnávajícím často poměry a řády staré s poměry a řády novověkými. Právě toto srovnávání a ovšem i jadrný český jazyk a vůbec celý způsob autorova vyjadřování učinil „České státní právo“ přístupným i širokým kruhům čtenářstva, pro něž bylo určeno stejně jako pro odborníky. O oblíbenosti spisu svědčí, že se r. 1892 dočkal druhého vydání. V díle Kalouskově vylíčeno bylo poprvé obširným způsobem jak vnější, tak vnitřní státní právo české, zejména dualistická povaha starého státu českého. V části první vykládá se o vývoji poměru českého státu k říši římskoněmecké, v části druhé o územním rozsahu a pojmu českého státu, o jeho celistvosti územní a domaniální, o vzájemném poměru jednotlivých zemí a o institucích a úřadech celému státu společných, v části třetí o podstatě práva trůnního, v části čtvrté o způsobech, jak se dualism projevoval při nastupování krále na trůn, v části páté o formách dualistické ústavy v jednotlivých oborech státního života (v zákonodárství, ve správě, financích, soudech a vojenství), a to do převratu bělohorského, při čemž se nejprve líčí, co spadalo do oboru neobmezené pravomoci královny, a pak se vykládá

o oborech, v nichž král byl obmezen spolupůsobením stavů, reprezentovaných dílem na sněmích, dílem v úřadech a soudech. Dějiny státního práva českého v l. 1620—1848 jsou předmětem výkladu části šesté. V závěrku píše se o korunování. Spis opatřen jest i přílohami pramennými.

R. 1894 uveřejnil prof. Kalousek v Rozpravách České Akademie znamenitou monografii „O staročeském právě dědickém a královském právě odúmrtém na statech svobodných v Čechách a na Moravě“. Spisovatel dokazuje tu, že staré dědické právo české zakládalo se až do r. 1497 — a do jisté míry až do obn. zříz. zem. — na zásadě majetkové nedílnosti rodu. Jen příbuzní nedílní byli dědici, a kde jich nebylo, dědil král. Teprve majestátem z r. 1497 odpustil král Vladislav stavům odúmrti, čímž rozšířen pojem dědiců i na příbuzné dílné. Nastupovali arci teprve po příbuzných nedílných. Zaslouhou Kalouskovou jest, že dovedl z pramenů, jež ve starší době mluví jen všeobecně o dědicích bez bližšího určení, logickým usuzováním vyvoditi pojem dědice jakožto příbuzného nedílného. Soudnost zesnulého nemohla lépe býti charakterisována než těmito slovy Boh. Riegra (Osvěta 1894, str. 1121): „Spis jeho bude příště základem nebo klíčem ke každému dalšímu studiu podrobnému. Tento výsledek děkovati jest zvláštní důkladnosti a logické bystrosti ducha, s nimiž spisovatel ke každé své práci přistupuje, a jež mu mezi českými spisovateli vykazují místo obzvláštní. Jeho báдавost a logickost jsou neobyčejny Tím vysvětluje se zjev, že spisovatel, byť vlastně nebyl právníkem, stal se přece nejlepším vykladačem historického státního práva českého, a že i na poli soukromého práva podává nám nové badání“.

Nejsme povoláni posuzovati jinou činnost zesnulého než v oboru právních dějin. Ta však je, jak vidno, tak bohatá a úcty hodná, že čeští právní historikové s obdivem budou uznávati zásluhy Kalouskovy o pěstění dějin domácího práva a že jméno zvěčnělého klásti budou mezi budovatele české právní historie.

Karel Kadlec.

LITERATURA.

Část všeobecná.

Hujer O., Úvod do dějin jazyka českého. V Praze 1914. Stran 62.

Otázky a vývody filologické mají pro právní historii zvláštní význam. U nás pro českou právní historii nedostalo se těmto otázkám bohužel dosud náležitě pozornosti, a tím také výsledky pro nejstarší stav práva našeho trpí napořád. Pro starou dobu, kde nemáme přímých zpráv a pramenů, a kde odkázání jsme na dohady a kombinace, přináší vedle jiných prostředků filologie právním dějinám výsledky nemalé. Primitivní poměry rodinné, počátky práva soukromého a trestního, ano i mnoho ze staré organizace společnosti lze dobře objasniti pomocí badání filologického. Ovšem musí